

Design og æstetik

Nogle filosofiske overvejelser

Carsten Friberg

Tema: Arkitektur & filosofi

Hvis der kort indledes med at stille spørgsmålet om, hvordan forholdet mellem design og æstetik er, så forekommer det umiddelbart fristende at besvare det med et 'ikke så godt'. Selvom design og æstetik ikke er helt fremmede for hinanden, så kunne det overvejes, om ikke forbindelsen kunne gøres mere hjertelig og nyttig, end den er. Den gensidige interesse kunne være mere frugtbar, men især fra designside kan der være forbehold, i hvert fald så længe æstetikken holder sig til det, der oftest beskæftiger den, nemlig kunst, det skønne og kritik. Gør den det, bliver design mødt med forventninger, det ikke kan og heller ikke skal leve op til på bekostning af det, der er særligt for design. I værste fald bliver det til en diskussion om designets sanselige og kunstneriske kvaliteter, som alene fokuserer på, om det er smukt, elegant, nydelsesfuldt, kreativt og lignende. Hvis det er alt, hvad æstetik kan tilbyde design, da bør design bevare sine forbehold.

Men det behøver ikke være sådan. Fra æstetikens side måtte der også være interesse for design på en måde, som lidt kort sagt interesserer sig mere for, hvad design gør, end for hvad det er. Æstetikken kan

da nærme sig en opfordring fra designside, som den lyder hos Gianfranco Zaccai, nemlig om at genoptage den oprindelige betydning fra begyndelsen i det 18. århundrede, hvor det drejede sig om en generel sanselære. Det vil gøre den bedre egnet til at tale om den sammenføjning af fornuftige, sanselige og følelsesmæssige forventninger, som tilhører den enkelte og fællesskabet, og som designeren må sammenholde i sit arbejde. Set fra den side åbnes der for muligheder for en anden diskussion om design i æstetikken, som – er det i hvert fald tanken – kan være mere tiltalende for design, end den der forbliver i nærheden af kunstinteressen. Fokus flyttes da til den betydning, design får for hvorledes, vi ser på os selv og vore omgivelser. Det rummer langt mere, end hvordan noget ser ud; det rummer spørgsmål om, hvordan det sanselige medvirker og påvirker vor opmærksomhed og opfattelse. Dermed drejer det sig også om vort syn på omgivelserne, og hvordan vi befinder os og tænker om dem. Det er det, som æstetikken må finde interessant ved design, og som design måtte ønske, at æstetikken kunne sige noget om.

Det er på den baggrund, at det efterfølgende vil prøve at opridse nogle overvejelser, som kan gøres, når der fra filosofisk side ses på forholdet mellem design og æstetik.

Overflade og dybde

Filosofiens opgave er ikke at sige, hvad andre videnskaber eller praksis skal gøre, det overlades bedst til dem selv. Filosofien gør sig bedst ved at betragte dem og bemærke, hvad der springer i øjnene. Løjnefaldende for filosofien, når det drejer sig om design, må være bøger med titler som Sein oder Design og Die Welt als Entwurf. På den anden side kan de også give næring til filosofiens traditionelle bekymring for sanselige forhold, og den kan blive bestyrket af en anden titel nemlig Dominanz der Oberfläche, og af undertitlen Im Supermarkt der Lebenswelten. For overfladen måtte man traditionelt være forsigtig med, risikoen er, at den stjæler opmærksomheden fra de dybder, der gemmer sig under den. Dybden må selvfølgelig være den rette beskæftigelse filosofien i dens dybsindige øjeblikke, og sådan kan andre også betragte det, for ikke kun filosoffer forventes at have dybde. For det meste gælder, at overfladefascination bliver betragtet som værende overfladisk, og at frit valg på alle hylder ikke passer til den kritiske, oplyste og videnskabelige selvforståelse. For den drejer det sig om det specialiserede udvalg.

Hvad der plejer at gælde er noget, især filosofien bør være på vagt overfor, for måske gælder den filosofiske og kritiske opfattelse ikke altid, når der ses nærmere på den gældende praksis. Det kunne være, at overfladen er mere interessant end som så. Man kan umiddelbart spørge, om der er noget dybsindigt, der er interessant, hvis det ikke kommer op til overfladen, og om vi overhovedet er så dybe, som vi gerne selv mener. Måske vi i virkeligheden lever mest på overfladen og i øvrigt gør det glimrende. Det sidste er værd at tage fat i, for det er nok ofte her, at forholdet til design fra teoretisk side kan blive lidt anstrengt, fordi design risikerer at blive betragtet som noget, der mest af alt dyrkes for overfladens skyld.

Men hvad skal et liv på overfladen betyde? Overfladen i modsætning til dybden hænger sammen med den grundlæggende erfaring, at ikke alt er, hvad det gi-

ver sig ud for at være. Det er erfaringen af, at vi tager fejl, fordi vi ikke ser alt, men overser en masse; vi kan ikke være opmærksomme på det hele, og noget er ikke til at få øje på. Ofte befinder vi os i sammenhænge, vi ikke kan overskue, og det må vi så finde os i, for vilkårene er nu engang sådan, og i øvrigt er det ofte heller intet problem. Hvad og hvor meget vi ser er et spørgsmål om erfaringer, for når vi kender situationen fra tidligere, så har vi også et bedre overblik og lægger mærke til det, vi overså sidst. Tilstrækkeligt med erfaringer gør, at vi også vinder en indsigt, og at vi gennemskuer situationen. Da ser vi mere, end hvad der afslører sig ved første blik, og vi handler ikke umiddelbart, men med indsigt, eller vi tænker os i det mindste om.

Alt det er der ikke noget usædvanligt i, ligesom det også er klart, at vi nogle gange ønsker en indsigt i sammenhænge, der rækker længere end erfaringerne, og som da kan blive til videnskab. Videnskab er i mange sammenhænge godt, men ikke lige godt i alle sammenhænge. Det kan blive en belastning, når videnskab i for mange sammenhænge gøres til forbillede for måder at forklare noget på. Blandt de sammenhænge er hverdagens erfaringer. Netop her kunne der være god grund til at overveje, om vore erfaringer bliver trængt af videnskabelige undersøgelser og teorier, som gode intentioner til trods måske kommer til at trodse den virkelighed, som de prøver at gennemskue og præsentere i rapporter og videnskabelig litteratur. Det dobbelte blik på overflade og dybde kan måske gå hen og miste sin klarhed og i stedet komme til at se dobbelt, når det gælder vor erfarede virkelighed.

Lidt mere konkret så er tanken her, at hverdagens erfaringer og design indgår i en snæver alliance, og en væsentlig rolle for at sige noget om den kan tilkomme æstetikken. Men skal den have noget at sige her, så ville det være en idé, om den holdt netop erfaringerne for øje mere end enten det, der udgør en undtagelse fra hverdagserfaringerne – nemlig det kunstneriske, eller det der vil trænge i dybden bagom erfaringerne til de dybere strukturer, kulturelle koder og lignende. Tanken er ikke at lægge distance til de to indfaldsvinkler, som begge har deres funktion at udfylde, men derimod at nærme sig en tredje, som synes at være mere givtigt, når design ikke skal trækkes i retningen af hver-

ken kunst eller videnskab, men skal forblive – design. Æstetikken kunne tilbyde at fastholde designet i sit virke med ting, der spiller en væsentlig rolle i vor virkelighed, uden at prisgive tingenes materialitet, som kan blive prisen for at fokusere på design som del af et kulturelt tegnsystem, der stiller afkodning som hovedopgave, som Judy Attfield gør opmærksom på (pp. 16, 32).

Her kan der gøres ophold ved to spørgsmål. Det ene, som skal kommenteres først, er det, der før blev nævnt og endnu ikke er besvaret, nemlig hvad et liv på overfladen skal betyde. Det andet er, hvad det så betyder for de æstetiske overvejelser om design.

Den virkelige overflade

Når vi ser nyheder på TV ved vi, at den virkelighed, vi ser, ikke er hele virkeligheden, og at begivenhederne i virkeligheden kan have taget sig noget eller meget anderledes ud end det, vi får at se. Nu ville vi jo gerne have den sande historie, men vi ved også godt, at vi må affinde os med, at beretninger om begivenheder bliver farvet af de, der beretter om dem. Forskelligt kan hjælpe med til at bygge vor tillid til beretningen op, men tilbage bliver alligevel en rest af mulig uoverensstemmelse mellem den skildrede virkelighed og så de realiteter, der ligger til grund. Vi ved, at sådan forholder det sig; men vi forventer nok også, at vi ikke så let går på den, som de gjorde i uoplyste tider eller de gør i uoplyste dele af verden. Vi har en kritisk offentlighed og videnskaben at støtte os til – i det mindste i vor egen kritiske selvforståelse.

Men, der er grund til at gøre ophold ved forholdet mellem virkelighed og realitet. Virkeligheden er en tvetydig størrelse, for vi kan jo netop komme til at spørge, ikke blot om det i virkeligheden går for sig, som vi får berettet, men vi kan også sige til det, vi kommer ud for, at det burde i virkeligheden have været anderledes. Virkelighed rummer altså en del fortolkning og forventning, og det kan så blive nødvendigt at kunne sige, hvad virkeligheden faktisk er, og det kalder vi så realiteter. Realiteter signalerer at være noget, der er fri for fortolkning; at være nogle kendsgerninger om den sande virkelighed, som gemmer sig under overfladen af præsentation og fortolkning. Virkelighed og realitet kan her passe sammen med overflade og dybde,

og det vi ønsker i kritiske og tænksomme øjeblikke er det dybdeborende, der kan bringe de sande realiteter frem.

Den slags ønsker kan ofte være fornuftige nok; men måske de har godt af at blive ledsaget af en ekstra opmærksomhed på den umiddelbare virkelighed. Bliver vi ved nyhedsudsendelsen, kan det hændte, at vi ser noget, der gøre os harme eller vrede; måske så meget at vi sammen med andre også handler derefter. Senere kan det så vise sig, at sagen i realiteten var anderledes; stiller vi os så tilfredse med det, og vender alt tilbage til det gamle? For den person, institution eller andet, som blev genstand for vreden, er det nok sådan, at skaden er sket. Selvom skaden skulle blive gjort god igen, så hænger noget ved; det dårlige image er ikke til at slippe af med igen. Så selvom realiteten er, at der ikke var noget galt, og vi som oplyste mennesker skulle opføre os derefter, så er virkeligheden nok en anden, nemlig den at det er vore forskellige reaktioner, som udgør den virkelighed, vi må forholde os til.

Vanskeligheden ved at skelne mellem realitet og fremstillinger af virkeligheden, som kan være mere eller mindre fiktive, peger på, at vor virkelighed nok er en lang beretning om, hvordan fiktion og realitet blander sig med hinanden. Holder vi os til medierne, så kender vi til, at karakteristiker af os selv som forbruger, livsstilsgruppe og hvad vi ellers måtte se os selv hørende til ikke altid rammer plet eller måske ikke rammer særlig godt. De synes at være ret fiktive. Men vi kan nok heller ikke altid afvise, at når de rammer nogenlunde, så påvirker de, for her får vi nogle vink om, hvordan vi skal komme til at ligne de idealer, vi sætter os. Det er jo ikke helt godt at se, at ens foretrukne vaner anbringer én i gruppen af nyliberale karrieremennesker med hang til dyre statussymboler, når ens selvopfattelse er som social bevidst med økologiske indkøbsvaner og kulturelle begivenheder som foretrukket aftenbeskæftigelse, så måske skulle man orientere sig lidt mere efter det, der hører ens foretrukne segment til. Måske ender markedsføringens forestillinger om segmenter så med ikke at være så fiktive endda, men de får mere med virkeligheden at gøre, end de selv troede på til at begynde med. Tilsvarende kan den politiske dagsorden blive konstrueret gennem meningsmålinger,

som på forhånd mener at vide, hvilke kriterier der må opfyldes for at spørge de rigtige – de repræsentative – om det rette, og som derefter styrer hvad der repræsenterer dagsordenen i en politisk kultur, der – som Bernd Guggenberger udtrykker det (p. 194) – for at puste liv i debatten får gallupperende åndenød. Eller hvad med beslutninger, som rækker frem i tiden. Her bliver det nødvendigt at tage statistikker og prognoser til hjælp, som kan angive en vej gennem usikkerheden om fremtiden. Prognosen er ikke sandheden om fremtidige realiteter, selvom den heller ikke er helt løgn; men hvad sker der, når afstanden mellem den og realiteterne bliver for stor? Er trafiktællingen for en ny bro en realitet og prognosen en fejlberægning, eller er prognosen god nok, og så må vi finde de faktorer, der nu stiller sig i vejen for, at den bliver til virkelighed? Hvornår bliver noget til en realitet? Tilsyneladende først når det anerkendes at være det.

Måske det netop ikke lønner sig at holde alt for meget fast i realiteterne, for hvad der nu er realiteter, det afhænger af hvilken rolle, de kommer til at spille i virkeligheden. Eller anderledes sagt, i virkeligheden gælder realiteter kun, hvis de bliver til virkelighed.

Lyder det problematisk for vore kritiske oplysningsformemmelser, så er spørgsmålet nok, hvordan det skulle kunne være anderledes, hvis vi skal finde rundt i en moderne og kompleks virkelighed. I virkeligheden har vi altid baseret vort liv på forbilleder og forventninger, som jo i begge tilfælde ikke kan siges at dreje sig om realiteter, men strengt taget er fiktioner, selvom de ikke er helt vilkårlige. Det giver anledning til at spørge, om den moderne virkelighed er af en sådan art, at der bliver færre realiteter og flere fiktioner, og videre om det overhovedet er den rette måde at spørge på, for realitet og fiktion har måske netop den samme form for virkelighed. Og så er der også en tilføjelse mere at gøre her, nemlig at æstetik og design måske begge hverken hører hjemme i realiteterne eller fiktionerne, men i den virkelighed som er vor konkrete erfaringsverden.

Erfaringstab og fikcionalisering

Erfaringer gør vi, når vore forventninger ikke slår til, fordi situationen har ændret sig meget eller helt i forhold til, hvad der gjaldt, da vi gjorde de erfa-

ringer, der gav os forventningerne. Erfaringer gør vi selv, men vi kan ikke have førstehåndserfaringer der passer til alle de situationer, vi kommer ud for, og derfor overtager vi også erfaringer fra andre, fra forældre, venner, kolleger etc. Spørgsmålet er nu, om ikke den moderne virkelighed bliver stadig mere kompleks og undergår stadig flere forandringer i stigende tempo, så omfanget af situationerne langt overstiger, at vi selv kan have vor egne erfaringer med dem, og også de overleverede har vanskeligt ved at slå til. Rækkevidden af erfaringerne, bliver da stadig mindre i forhold til de stadig flere nye situationer og sammenhænge vi befinder os i. Gamle erfaringer indskrænkes og forældes i forhold til mangfoldigheden af nyt, og behovet for nye erfaringer vokser tilsvarende.

Med erfaringernes aftagende rækkevidde synes der i den moderne verden at indfinde sig det, der af nogle tyske filosoffer er blevet omtalt som erfaringstab, eller som det også hedder i Odo Marquards udgave: en infantilisering af det moderne menneske. På grund af indskrænkningen af erfaringerne i forhold til de sammenhænge, vi skal begå os i, bliver vi stadig mere uerfarne, altså som børn. Vokser vort behov for erfaringer udover hvad vi kan gøre selv og indhente fra omgangen med andre, så må vi institutionalisere andre erfaringer, og vi gør det i skoler, uddannelser, efteruddannelser etc. indtil at skolen for livet til sidst bliver til livslang læring og vi bliver permanente skolebørn. På tilsvarende måde bliver vi også nødt til at holde fast i erfaringer og deres tilhørende forventninger, hvis vi vil gøre noget, hvor tidshorizonten rækker ud over det umiddelbare, og vi ikke kan revidere forventningerne ustandseligt undervejs. Her er det, at statistikker og prognoser må tages til hjælp, sammen med videnskab, ideologi, forbilleder og hvad der ellers hører til som redskaber til at finde vej gennem den komplekse virkelighed. Men jo mere der holdes fast, jo mere uvirkeligt og fiktivt kan det ende med at blive. Vilklårene er nok bare, at vi bliver nødt til at holde fast i vore fiktioner, for når det hele forandrer sig, så må vi dog holde os til noget, også selvom vi ikke holder os til hele virkeligheden, men til halvt fiktive forventninger. Men holder vi fast, så kommer de jo til at blive en del af vor virkelighed.

Design, erfaringer og det sanselige

Erfaringerne inkarneres i vor praksis, i vor umiddelbare omgang med hverdagens virkelighed; de kommer til udtryk i det, vi gør uden at tænke over det, fordi vi véd, at sådan skal vi gribe situationerne an. Hvad vi gør umiddelbart, skænker vi ikke mange tanker, først i det øjeblik, at noget ikke lader sig gøre, får det opmærksomhed. Da må vi se situationen an, og den kan være sådan, at vi kan gøre en ny erfaring. Erfaringernes umiddelbarhed påberåber sig ikke umiddelbart den store dybde, deres umiddelbarhed hører til på overfladen. Det er ingen underkendelse af erfaringerne, men blot at konstatere en forskel; når det gælder det praktiske liv, er det jo netop de erfarne, der véd at begå sig, mens de, der kun besidder den dybere specialviden, bliver nørdene.

Interessen for erfaringerne peger på, at bearbejdningen af vor sanselige virkelighed spiller en afgørende rolle for vor måde at forstå og begå os i den. Det er de ting, der omgiver os, som skal passe sammen med vore forventninger, og som da rummer vore erfaringer i fysisk form. Det gælder, når vi umiddelbart griber efter dem og betjener dem som ved konkrete ting; det er, når de fungerer som vejvisere til handlinger både ved konkrete funktioner som et skilt og ved at være scenografi både den på scenen og i alle de iscenesættelser, der hører hverdagen til, og som er vejvisere for vor opmærksomhed og dermed leder vore handlinger; det gælder når det virker i det skjulte ved at skabe stemning, atmosfære og miljø, som påvirker os i bestemte sammenhænge ved fx reklamen, tøjet, statussymbolerne, kropssproget etc., og i større sammenhænge i det offentlige rum, i boligen og på arbejdspladsen, hvor det gælder hvordan vi føler os tilpas og reagerer på sammenhænge.

Men skal vore erfaringer være til stede i vore omgivelser, så kræver det netop, at det, der omgiver os, er formet på en måde, der stemmer sammen med vore erfaringer. Den opgave er ikke mindst stillet til design. Konkrete eksempler på dette er, hvad Donald Normans *The Design of Everyday Things* er fyldt med. De skal ikke gentages eller suppleres, men det, som her skal understreges, er, at et punkt, hvor vejene for design, æstetik og filosofi krydser hinanden, er her, hvor den

forståelse af verden, vi har for at kunne orientere os og handle, i højeste grad kommer til udtryk i den sanselige bearbejdning, som det er designs opgave at forvalte.

Design har således en rolle som forvalter af vore gjorde erfaringer, hvilket kan betyde, som Abraham Moles peger på, at inden der introduceres noget nyt, må designeren beskytte status quo, som tillader os spontant og ubesværet at deltage i den moderne virkeligheds forførende immaterialitet (p. 274). Immaterialitet er her først og fremmest forbundet med det, der hører den elektroniske verden til, men det kan også omfatte alt det, der opstår mellem den materielle ting og os, som fx den stemning eller opfattelse der ledsager ting, og de sammenhænge de indgår i. Design vokser ud af vort reservoir af erfaringer og må virke sammen med det for at kunne tiltale og fungere; men vore erfaringer flyder netop ikke rundt i et stillestående reservoir, og derfor må design også påtage sig opgaven at være med til at følge den strøm af erfaringer, vi gør, og påtage sig ansvaret for at være medvirkende i og til dem.

Vore erfaringer kommer netop op til overfladen, både når vi griber efter noget, betjener det etc., og når vi gennem vor smag og stil udstiller vore erfaringer, som har dannet os, som vi er. De ting, vi omgiver os med, er, som bl.a. Alex Buck og Tomás Maldonado skriver, produkter af en proces, hvori vi gør vor egen kunnen og selvopfattelse synlig. Det er da ikke kun tingene og vor omgang med dem, der ændrer sig, men tilblivelsen af hele vort erfaringsreservoir og de tilhørende sociale handlinger. Det ansvar, der da lægges på design, er for at medvirke til at forme omgivelserne og vor indstilling til dem. Det er, at designs behandling af overfladen langt fra kun angår, hvordan den ser ud, men i højeste grad er medvirkende til at påvirke, hvordan vi ser på den. Opgaven er ikke kun at designe det, der omgiver os, så det virker og syner af noget; men det er at være medvirkende til at designe vort syn på verden. Ikke uden grund taler Victor Margolin om *The Politics of the Artificial*.

Overflade og sansning – en æstetik for design

At design og arkitektur har en politisk forbindelse er der intet overraskende i; det politiske har haft en fremtrædende plads traditionelt som i renæssancens og barokkens arkitektur, og på samme måde har det ikke

mindst været gældende i det 20. århundredes første del. Men det, der her skal bringes på banen, er at gribe det an fra æstetikens side, hvilket ikke har været det almindelige i nyere tid, hvor den politiske bevidsthed ofte har været ledsaget af en videnskabelig selvforståelse. I renæssancen og barokken havde retorikken den plads, og det er noget af den forbindelse, som æstetikken, der jo kom fra retorikken, måtte finde det værd at bringe på banen igen, hvis den skal tilbyde noget, der kan nærme den til de ønsker, der indledes med at lade Zaccai fremsætte.

Æstetikken bør tage afsæt i overvejelserne om sammenhængen mellem overflade, sansning og erfaring som skitseret ovenfor, og udarbejde hvad Zaccai kalder en humanistisk æstetik, som omfatter intellekt, sjæl og alle sanser (p. 8). I de opfordring ligger der ikke noget, der afviger fra æstetikken, som den almindeligvis ser ud, bortset fra at den alt for ofte indskrænker sin opmærksomhed til kunstgenstande. Det kunne da lyde, som om den uden videre lod sig anvende på andre genstande herunder design; men problemet er, at æstetikens kunstinteresse stiller sig i vejen for, at genstandene kommer til deres ret som det, de er.

Den almindelige æstetikinteresse går groft sagt i to retninger: Den ene er at se genstanden som et åndsprodukt, der stiller os fortolkningsmæssige udfordringer, og både genstand og fortolkninger hører med til vor dannelse, hvad enten det nu drejer sig om at være dannet i den traditionelle kultur med tilhørende kunstmag eller ved at tilhøre alternative avantgardistiske eller subkulturelle miljøer. Den anden er at se på den sanselige side, som fremkalder behag og nydelse eller kvalme og ubehag. Den side skal helst have en intim forbindelse til det intellektuelle indhold for ikke at blive udstødt som kitsch, pop eller plat provokation, for når der må tales om fx nydelse og behag, så gælder det ikke uden videre; det risikerer en miskrediterende dom som overfladisk. Hvad det så er for en forskel, som skal gøre kunstgenstanden til en særlig genstand i forhold til populærkulturens, designets og reklamens genstande, er en sag for sig; en anden sag er, om ikke det, der er i virke i forhold til de kunstæstetiske midler, er identisk med det, der virker i alle andre sanselige forhold. Det er tænkeligt, at kunsten i særlig

grad tematiserer og reflekterer over de æstetiske forhold, men æstetikken bør nok dele opmærksomhed ligeligt mellem kunstens måde at gøre det på og så vor daglige praksis, som design virker sammen med.

Også hverdagens ting reflekterer noget, nemlig vor basale verdensforståelse. Derfor er der mere i dem, end vi normalt skænker en tanke, og langt mere end der giver sig for den, der blot tænker det æstetiske som det lækre, delikate og smukke ved genstandene. Derfor er det også af interesse at sætte ord på de erfaringer, som ligger i tingene, og som ligger i designerens kundskaber; og den opgave måtte først og fremmest være æstetikens, når den traditionelt har været interesseret i sammenhængen mellem den skjulte mening og det sanselige udtryk.

Det sanselige rummer en konkret forståelse, og designerens rolle ved bearbejdningen af det sanselige bliver da helt central for forståelsen af vor konkrete erfaringsverden. Rollen bliver endnu mere central i en moderne kultur, når det bemærkes hvor mange af de sanseindtryk, vi tidligere fik i vor omgang med tingene, der nu bliver formidlet gennem designet. Med et eksempel af Gert Selle (p. 244) så sidder landmanden i traktorens førerhus langt fra jorden, der blot bliver en fjern overflade. Det gode design drejer sig jo i høj grad om, at vi slipper for besværet med selv at have fingrene i sagerne, fordi det, vi har fingrene i, i stedet er tingen – redskaberne i bredeste forstand. Vi har fingrene i de ting, vi har skabt med noget bestemt i tankerne, og som vi har givet form efter netop de tanker. Det peger i retningen af, at vi her – ligesom med erfaringerne – i stigende grad modtager sansningen på anden hånd, idet vi jo ikke selv former alle tingene omkring os, men overtager dem fra andres formgivning med de tanker, som de lod dem rumme. Eller det vil være bedre at sige, at vi sanser noget andet end tingene, vi sanser i stedet interfacet. Her kan vi så have tankerne rettet mod tingene, som nu kun giver sig i den formidlede form, som andre har bearbejdet for os, eller mod interfacet som efterhånden erstatter tingene og får sin egen selvstændighed. Der er næppe mange af os der tænker vinduer og mapper på vor pc, som noget vi kigger gennem eller tager op af skuffe og åbner; vi kigger på vort vindue for at bruge et eksempel af Steven

Johnson (p. 86).

Vi kommer til at leve i en kultur, hvor det ikke blot er erfaringerne, der i stigende grad leveres som andenhåndserfaringer, og hvor forventningerne fastholdes, så vi oftere orienterer os efter deres fiktioner end efter realiteterne; også det sansede bliver til det, Mario Perniola har beskrevet som det allerede-sansede. Hvad der her kan komme til at lyde som et tab, at vi ikke længere er i kontakt med tingene, men kun med deres formidling som noget allerede-sanset, er kun et tab, hvis man vil fastholde en forestilling om det ægte og oprindelige. Gøres det, da er der igen en risiko for at blive trukket væk fra at anerkende, at vort liv udspiller sig mere på den virksomme overflade end i dybderne, og at de forestillinger, vi faktisk tilrettelægger vor virkelighed efter, nok spiller en større rolle end forestillingerne om det ægte bagved. Dén forestilling om det ægte kan som andre forestillinger sagtens blive til virkelighed, men om den gør det er nok mest et spørgsmål om retorik, altså om at kunne tale til os i den virkelighed vi lever i. Det drejer sig ikke om, at vi bør pille lagene af overflade væk for at få realiteterne frem, men om at realiteterne kun betyder noget, hvis de bliver en del af vor virkelighed. Det er den, der sætter betingelserne for, hvad der vinder anerkendelse som det ægte og sande; den afgør om realiteter er realiteter, og hvilke fiktioner der kommer til at spille en virkelig rolle.

Virkeligheden formes af det, vi sanser, og hvordan vi sanser formes af, hvorledes virkeligheden formes. Efterhånden som den moderne kultur bliver en middelklassekultur, og – med eksempel af Maldonado – vore boliger indrettes efter komfort, da flytter den personlige hygiejne ind i det private badeværelse, og vi bliver sensitive over for eksempelvis kropslugte og ændrer vor adfærd i forhold til det – brugen af tid og hjælpemidler på vor egen hygiejne, udstillingen af den ved at gøre undertøjet til almindelig påklædning, opfattelse af den sociale rangordning efter soignerethed, sin overlegenhed og frihed ved at demonstrere at man behersker uorden etc. Den forståelse, der er tilstede i det sanselige, rækker altså langt videre end eksemplerne ovenfor med redskaber lod ane. De betyder noget for, hvad vi gør og på hvilken måde, og således også for hvad vi er opmærksomme på, og hvordan vi tænker

om det. Men ikke blot det, det er hele vor måde at reagere på vore omgivelser, der hører sammen med, hvordan vi sanser dem, og da påvirker hvad vi har sans for – hvad vi er opmærksomme på, overhører, bemærker, indser, og hvordan vi ellers reagerer og tænker om os selv og andre.

Det er med fokus på betydningen af de forhold i vor kultur, at det bliver tydeligt, at designeren kommer til at indtage en nøgleposition; men positionen betyder også, at der skal bæres et stort ansvar som medspiller ved formningen af vor virkelighed. Design uden bevidstheden om at være aktiv deltager i fællesskabet og her en del af bl.a. politiske og økonomiske interesser kan vise sig at være en farlig blanding; men forinden må design kunne kræve af en æstetik, at den kan være medvirkende til at sætte de nødvendige ord på den praksis, design står midt i, og som er vor virkelighed.

Carsten Friberg, Ph.D. studerande
Instituttet for Filosofi, Pædagogik og Retorik
Københavns Universitet
friberg@hum.ku.dk

Litteratur

- Aicher, Otl, Die Welt als Entwurf [Ernst & Sohn 1992].
- Attfield, Judy, Wild Things. The Material Culture of Everyday Life [Berg 2000].
- Buck, Alex, Dominanz der Oberfläche. Betrachtungen zu einer neuen Bedeutsamkeit der Gegenstände [Verlag Form 1998].
- Guggenberger, Bernd, Sein oder Design. Im Supermarkt der Lebenswelten [Rowohlt (1998), 2000].
- Johnson, Steven, Interface Culture. How new Technology Transforms the Way we Create and Communicate [Basic Books 1997].
- Maldonado, Tomás, "The Idea of Comfort" in Margolin & Buchanan (udg.) The Idea of Design [MIT (1995), 2000], pp. 248–256.
- Margolin, Victor, The Politics of the Artificial. Essays on Design and Design Studies [University of Chicago Press 2002].
- Marquard, Odo, "Zeitalter der Weltfremdheit?" in Apologie der Zufälligen [Reclam 1987], pp. 76–97.
- Moles, Abraham, "Design and Immateriality: What of It in a Post Industrial Society?" in Margolin & Buchanan (udg.) The Idea of Design [MIT (1995), 2000], pp. 268–274.
- Norman, Donald, The Design of Everyday Things [MIT 2000] (oprindeligt 1988: The Psychology of Everyday Things).
- Perniola, Mario, Del sentire [Einaudi 1991].
- Selle, Gert, "Untimely Options (An Attempt to Reflect on Design)" in Margolin & Buchanan (udg.) The Idea of Design [MIT (1995), 2000], pp. 238–247.
- Zaccai, Gianfranco, "Art and Technology. Aesthetics Redefined" in Buchanan & Margolin (udg.) Discovering Design. Explorations in Design Studies [University of Chicago Press 1995], pp. 3–12.

